

Український дім

Освітньо-пізнавальний часопис
про Україну та українців діаспори

Число 4 (72)
2015 рік

Видання Центру гуманітарної співпраці
з українською діаспорою Ніжинського
державного університету імені Миколи Гоголя

ВОНИ ЗАХИЩАЛИ НАШУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Чи відзначають найбільше національне свято держави матері, дружини й діти загиблих в АТО ніжинців? Вслухаючись у трафаретні повідомлення військових речників про загиблих і поранених, вони рахували місяці, тижні, години перебування там своїх рідних...

У тривожному заціпенінні щоранку прокидаються ті українці, яким ще не вручили повістки з військових комісаріатів.

Неоголошена війна привчає нас до інших вимірів життя. Вона перевіряє нашу згуртованість і моральність. Вона показує правдиву політичну волю обраних нами лідерів. 24 роки тому ми мирно відмовилися від імперського минулого, але національні ідеали так і не стали всенародними. Замість того, щоб відстоювати нові принципи ми боролися за особисті інтереси.

Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою в ці знакові дні разом з українськими осередками в Європі, Америці та Росії вшановує пам'ять загиблих за волю України і закликає до злагоди й нездоланності в українському поступі.

Військовозобов'язані слова

ОГЛЯД ЖУРНАЛУ «СОБОРНІСТЬ»

Міжнародний літературно-публіцистичний часопис українських письменників «Соборність» видається вже вісімнадцятий рік. Спочатку в Києві, з 1998 по 2004 року – в Німеччині, з 2005 – в Державі Ізраїль. Видавець Олександр Деко робить це на громадських засадах і за спонсорські кошти.

№ 1-2 (52-53) 2015 року широко представляє поезію, прозу, публіцистику й переклади. Їх автори, звертаючись до метафористичних образів, історичних постатей і давноминулих подій, вболівають за сьогодишню Україну.

На дев'ятій сторінці впали в око зво-

рушливі рядки киянки Наталії Волошко.

*Печерських мальв
у Києві все менше.
Їх не зустріти і в селі
допевне...*

*Вони
біжать босоніж
навпрошки, на Схід,
до ХЛОПЦІВ,
їм на допомогу,
щитом –
живим і кривним.*

*Над кожним сином
їх всечуле серце
вмліває диким*

*породільним болем
згорьованих
відчайних
МАЛЬВО-МАМ...*

Доктор наук, літературознавець Національного Університету «Києво-Могилянська Академія» Наталія Науменко, яка обробляє словесні смарагди, воліла б милуватися трускавецькими березами, місхорським парком, закарпатською зливою, а довелось виливати тугу в «Думі про сябра Михайла». Це про Михайла Жизневського, білоруського громадянина, вбитого на барикадах у Києві 22 січня 2014 року.

Ангеле Божий,
Святий покровителю наш,
Михайле,

Чим спокусили убивцю?
Чи зіллям яким опоїли?
Кулею кілера

вбито на вулиці
стольного Києва-града
Твого похресника,
нам – білоруського брата!

Несонетний настрої підтримав Михайло Пасічник. Бо зараз – «Не час для елегій» і «Стають у стрій військово-зобов'язані слова...», – вважає голова Житомирської організації Національної спілки письменників України.

Київський філолог і письменниця Наталя Осипчук у повісті «Як ще були ми козаками...», розповідаючи про сучасне українське село, доводить як відірваність від рідного коріння призводить до духовної розпуки.

«Що ти мені все про Грушівку згадуєш, – якось з порога ошелешила Софія, повернувшись зі школи. – А вчителька взагалі у мене той альбом із твоїми малюнками і розповідями відбрала. Сказала, то зовсім не по темі». У Василюні аж подих перехопило. Виходить, зберігати пам'ять про свою землю, навчати до неї любові дітей – не по темі? Навіщо тоді жити на цій землі?»

У пошуках ситнішого хліба і кращих умов для власної реалізації українці змушені їхати в інші краї або ж відпускати туди своїх дітей і онуків.

«...Он як воно буває на життєвій ниві, снували в голові нічні думки. Пережила руйнування родинного гнізда, коли чорна людська заздрість знесла їхні рідні домівки. Їхній Райський куточок, як називали село поміж собою люди. І нічого їм не лишилося на цьому світі. Мусили приживатися як молоді саджанці на новому місці. І як пересажене деревце, хворіла і в'яла кожна людська душа». Так роздумує і записує в щоденнику головна героїня Василюна.

Бронислав Грищук жанр свого літературного твору «Там, за обрієм – Єрусалим» назвав варіацією на тему Йосипа Флафія. Іудейський (а також римський) літописець навіює сучасному українському письменникові історичні паралелі, бо за Еклезіастом немає нічого нового під сонцем.

«Коли я свого часу писав для журналу «Україна» нарис про єврейку Софію Глузман, що два з половиною роки переховувалася в підземеллі під селом Баранівка на Поділлі, я ще не знав, що Софія Борисівна повторює подвиг іоатапатців давньої Іудеї, описаний у книзі Йосипа Флафія понад дві тисячі років тому, – пише Грищук. – Коли я переказував текст єврейського історика й письменника, мені не давала спокою якась дивна асоціація: десь усе це вже діялося (або ще діятиметься!). І штурм фортеці, і безкінечні підземні ходи, завалені людськими трупами, і різанина в містечку, в жахливий час якої вороги не жаліли, не щадили ні стариків, ні жінок, ані їхніх дітей-немовлят.

Де, в якому місці повторилася трагедія іоатапатців? І я пригадав собі Батурина, гетьманську українську столицю 1708 року. Пригадав штурм Батуринської фортеці російськими військами князя Меншикова. Пригадалась мені книжка письменника Сергія Павленка, книжка саме про ці події і... і якась «вольтова дуга» спалахнула поміж століттями, сполучила, з'єднала їх спільним для людей горем, спільною лихою долею».

Лизогубівський літопис дає широку панораму моторошної кривавої ночі загибелі гетьманської столиці: «Войско заюшеное, а паче рядовые солдаты, понापившесе (понеже везде изобилие всякого напою) кололи людей и рубали, а для того боячися прочи в стрытых містах сиділи, аж когда огонь обойшел весь город, и скрыты пострадали».

Понищивши козаків, стрільці й драгуни з ненавистю накиннулися на беззахисних і безбройних дідів, жінок і дітей. Жодні благання про пощаду не допомагали.

Французькі часописи, отримавши інформацію з України, вийшли з промовистими заголовками: «Страшна різня», «Руїна України», «Жінки й діти на вістрях шабель». «Газет де франс», «Летре гісторів» та інші видання сповіщали: «Всі мешканці Батурина без огляду на вік і стать вирізані, як наказують нелюдські звичаї москалів», «Ціла Україна купається в крові. Меншиков уживає засобів московського варварства».

Отак повелися православні росіяни з православними українцями...

Не римське військо знищило Єрусалим, а міжусобна війна між іудеями. Це стверджує Йосип Флафій. Розграбований двома тиранами, Симоном з одного боку й Іоанном – з другого, Єрусалим, розтерзаний, виснажений голодом, нескінченними грабунками двох партій (точніше сказати – двох банд, очолюваних вищеназваними вожаками), спливав кров'ю, мучився стражданнями та риданнями жителів по численних жертвах. Одне слово, ще до взяття римлянами міста його нещастя було таке велике, що римляни могли тільки поліпшити його становище.

На жаль, стара історія, як відомо, нас нічого не вчить...

У розділі «Незабутні» Почесний зв'язкєць України, лауреат міжнародної та Всеукраїнських літературних премій Олександр Бакуменко розповідає про свого батька Данила Бакуменка, котрий у поезії і прозі виразив окопну правду свого покоління.

У часи мого університетського студентства його творчість не вносилося в навчальну програму. Ми читали роман «Людина і зброя» Олеся Гончара, не знаючи, що прототипом образу Богдана Колосовського був саме Данило Бакуменко. Він хвилююче розповів про події того ж періоду у своєму романі «Живих кличу».

На фронт Данило Олександрович Бакуменко пішов добровільно, не склавши до кінця іспити літньої сесії за четвертий курс філологічного факультету Харківського державного університету. Бойове хрещення прийняв на Росі між Богуславом та Білою Церквою. За місяць запеклих боїв на цій ділянці оборони з дев'ятисот дев'яноста семи воїнів у строю залишилося тільки тридцять сім. У напрямку столиці України харківські студенти разом із піхотними полками та залишками прикордонних загонів Пів-

денно-Західного фронту у липні-серпні 1941 року стримували лавини гітлерівських танків.

На долю Данила Бакуменка випали найтяжчі випробування на вогненних шляхах жорстокої війни від перших і до останніх її днів. Був двічі поранений і двічі контужений. Починав війну рядовим розвідником, закінчив у званні капітана. Другу світову завершив на Далекому Сході після тяжкої контузії, що трапилася з ним у Маньчжурії 3 вересня 1945, в останній день війни. За фронтову звитягу Бакуменка нагородили п'ятьма бойовими орденами та багатьма медалями.

«На фронті батько писав вірші українською мовою, а от нариси про друзів-героїв у фронтові газети, звичайно, доводилося писати російською, – вказує Олександр Бакуменко. – Але, що цікаво, друкували у фронтових газетах і його вірші українською мовою. Наш народ переміг фашизм не тільки завдяки матеріально-фізичним зусиллям вогню і сталі, сили мускулів мільйонів патріотів, а й завдяки величезній силі духу, силі характеру, силі розуму всіх радянських людей. Свідченням тому була і наша поезія часів Великої Вітчизняної війни, активним представником якої залишається Данило Бакуменко».

Творчим поштовхом у його літературній біографії стала зустріч із редактором фронтової газети Олександром Твардовським. Дбаючи про розвиток літератури, навіть у фронтових умовах, із власної ініціативи він організував у Литві в липні 1944 року нараду молодих фронтових письменників, куди запросили і двадцятип'ятирічного Данила Бакуменка. Підполковник Твардовський – найпопулярніший поет Радянського Союзу, автор знаного «Василя Тьоркіна», головний редактор фронтової газети «На страже Родины», лауреат Сталінської премії прочитав свій вірш «Тобі, Україно», написаний 1941 року. Згадав, що на Україні в нього багато друзів, серед яких найдорожчий Андрій Малишко, його улюблений поет і побратим. Можемо уявити хвилювання з яким Данило Бакуменко читав свої поезії:

*Шелестіли наді мною клени,
Тихий ранок ніс біду мою.
А товариш поруч біля мене...
Назавжди залишивсь у бою...*

Нарис Олександра Бакуменка – це не просто розповідь сина про батька, а літератор про літератора. Він аналізує творчий батьків доробок, порівнюючи його з доробком Олександра Твардовського.

«Батько не раз звертав увагу на цікаву деталь, що в лексичі Твардовського часто трапляються слова слов'янського походження, в основному українські та білоруські... Наприклад, гурт, країна, хлібороб, минуло... Таке правомірне запозичення з української мови надає творчості видатного поета ще більшої заглибленості в народний епос, відтворює процес самобутнього підсилення та взаємозбагачення, рідних між собою, слов'янських мов».

Через двадцять років, зустрівшись з Олександром Твардовським у Коктебелі, Данило Олександрович згадував про фронтову дружбу, яка заклала у їхніх душах фундамент вірності справжньому поетичному слову. На тому фундаменті постали переклади Данилом Бакуменком українською мовою поезій Олександра Твардовського, епічної діалогії Єгора Ісаєва «Суд пам'яті» та «Даль пам'яті», що вийшла в Україні однією книгою «Не поле перейти...» 1984 року.

Високий художній рівень перекладів відзначив Борис Олійник: «Тут буквально абсолютно неприпустимий. Тут потрібно вперто шукати не букву, а адекват, відповідник, органічний для мови, на котру перекладається. Віддамо належне перекладачеві, відомому українському поетові Данилові Бакуменку, – він пішов саме цим нелегким, але вірним шляхом. Загалом його інтерпретація передає не лише замисел автора, а й колорит, дух оригіналу. Відтак і українською мовою діалогія Єгора Ісаєва читається як своя, рідна. А це вже – неабиякий успіх».

У серії «Скарбниці братніх літератур» Данило Олександрович переклав та упорядкував книги вибраних поезій азербайджанського поета Расула Рзи, казахського поета Хаміда Єргалієва, перекладав класиків сучасної світової поезії: Мажита Гафурі, Мустая Каріма, Михася Калачинського, Петрі Дарієнка, Петруся Бровки.

Посмертна збірка поезій Данила Бакуменка «Кардіограма мужності» стала підсумком його творчого шляху. Редактор збірки Петро Перебийніс назвав його поетом просвітленої правди.

Число часопису, який ми оглядаємо, закінчує публікацію Давида Маркіша «Стати лютовим». Відомий російсько-ізраїльський письменник пропонує читачеві міфологічну версію в жанрі «романізованої біографії» життя Ісаака Бабеля під ім'ям Іуди Гросмана.

Цікавою є й публіцистика. Ірина Кучеренко досліджує й порівнює творчість Шолом-Алейхема і Тараса Шевченка. А

Олександр Панченко, директор Інституту Українського Вільного Козацтва імені Антона Куцинського, схвильовано пише про маестро Михайла Дмитренка і не тільки. Автор написав 14 книг політичної публіцистики та упорядкував 21 книгу споминів та збірок статей про визначних діячів українського визвольного руху й політичної еміграції. Серед них був і Михайло Дмитренко, відомий у країнах поселення українців як майстер станкового й монументального малярства, народжений у Лохвиці. До 100-річчя з дня народження, 9 листопада 2008 року, Олександр Панченко власним коштом встановив на центральній вулиці провінційного містечка пам'ятну дошку своєму землякові. Він і надалі продовжує реалізувати ідею про створення у колишньому сотенному містечку Лохвиці музею під відкритим небом. Тут уже встановлено добрий десяток інших меморіальних таблиць знаменитим уродженцям полтавських теренів. Планують встановити ще дві в сусідньому Пирятині: українському письменнику Сергієві Домазару, що закінчив земний шлях у Сіднеї, та скульптору Сергієві Литвиненку, який спочив 20 червня 1964 року в США.

«Хочеться, щоб усі українці з роду-племіні не один рік пам'ятали про кращих синів свого народу, мистців і патріотів, а пам'ять про них ще довго жила в серцях небайдужих земляків», – закликає Олександр Панченко. Його активно підтримує часопис «Соборність».

Надія ОНИЩЕНКО

На фото: Олександр Деко

ТАЛАНТ - ЦЕ МАТИ ВИСОКЕ НЕБО!

У Національному культурному центрі України в Москві відбулося спільне засідання Товариства української культури «Славутич» та молодіжної літературної студії «Когорта». Учасники висловили думки на тему: «Поезія й мистецтво об'єднують світ, а не роз'єднують його».

Йшлося про те, що однією з базових потреб людини за всіх часів була і залишається творчість як спосіб зміни світу, пізнання себе в ньому. Найбільш глибоко ця потреба реалізується в мистецтві, зокрема, у найвитонченішій і складній грі значень і символів – поезії. Між автором поетичних текстів і читачем виникає поле для інтерпретації, діалог, своєрідна гра, яка як в момент творчості, так і в момент сприйняття є процесом задоволення. Мистецтво – це спосіб розширення власного досвіду і розуміння світу, яке дає відчуття причетності до інших людей, природи. Мова мистецтва – інтернаціональна. Образотворче, музичне, театральне мистецтво розуміють всі без перекладу. Завдяки цьому стає можливим діалог культур.

Унікальним прикладом єднання на основі культури і мистецтва був і залишається Національний культурний центр України в Москві. Він є живою, діючою моделлю розгортання цивілізованого діалогу української культури з іншими світовими культурами.

Подібним дієвим способом зближення людей, світоглядів, націй через мистецтво є й Міжнародний фестиваль поезії «Слов'янські обійми», який відбувся наприкінці травня в Болгарії в місті Варна. Близько тижня 60 поетів з 20 країн: Болгарії, Сербії, Македонії, Хорватії, Чорногорії, Чехії, Словачії, Польщі, Росії, України, Вірменії, Латвії, Литви говорили спільною мовою, перебували в одній системі координат слов'янських цінностей, обмінювалися перекладами власних творів і думками про те, що «Поезія і мистецтво об'єднують світ, а не роз'єднують його».

За словами видатної болгарської поетеси, перекладача, громадського діяча, ідейної натхненниці та організатора Фестивалю Елки **НЯГОЛОВОЇ** «Талант – це не просто писати вірші. Талант – це мати високе небо! Решта – просто ремесло».

Мати високе небо і створювати модель завтрашнього світу поетам, митцям, потрібно вже сьогодні, адже всі війни рано чи пізно закінчуються.

Першим діалог підтримав літстудієць, байкар Костянтин **ЧУБА**. «Мова мистецтва справді інтернаціональна. Найви-

разніше це проявляється, на мою думку, в живописі. Література теж є прекрасним об'єднавчим чинником. При чому більше проза, як на мене, бо її легше перекладати, для перекладу поезії потрібна сила таланту, відчуття автора, а не лише знання мови», – стверджував він.

Далі до розмови долучився син поета «Розстріляного відродження» Анатолія Олійника, член Товариства української культури «Славутич», кандидат технічних наук, доцент Московського державного університету шляхів сполучення Олег **ОЛІЙНИК**. «Сьогоднішня тема і актуальна, і цікава водночас. Не зайвим буде поставити питання про те, чи актуальніша вона нині, ніж 50 років тому? Очевидно, що більшість присутніх вважає себе християнами. Згідно з ученням Ісуса Христа на людство чекає день Божого Суду. А зараз ми живемо в період кінця діючої системи речей, ознаками якої є (за другим посланням апостола Павла, глава 3): «Знай, що за останніх днів настануть скрутні часи, люди будуть: самолюбів, грошлюбів, зарозумілі, горді, наклепники, невдячні, безбожні, без любові, розбещені, жорстокі...» Постає питання, а що, хіба раніше люди не були такими? Звісно були. Але, що раніше було вадою, то тепер стало звичаєм. Тому зближення світу на сьогодні стало ще більш актуальним. Хочу показати це і на своєму прикладі. Ще за радянських часів я почав збирати й упорядковувати матеріали про поета Анатолія Олійника, мого батька. Якось я натрапив серед його віршів на такі рядки: «Доволі слів зігхань і дорікань догани, нащо ятрить глибокі в серці рани? Найбільша помста – не помстити». Протягом багатьох років я повертався до цих батькових слів. Чому він так написав? Він був кілька разів репресованим, і я мріяв про помсту усім, хто був винен у заподіяних людям репресіях. На той час я був атеїстом, як і вчили мене у вузі. Пізніше, розмірковуючи над проблемами управління, я зрозумів, що тварини, рослини, люди самі по собі утворитися не могли. Їх утворення є процесом керованим. Я став віруючим, почав вивчати Біблію і зрозумів, що батькові слова «Найбільша помста – не помстити» йдуть звідтіля. В першому посланні апостола Петра, 3 глава, 9 текст написано: «Не платіть злом за зло чи лайкою за лайку, а навпаки благословляйте, бо ви на те покликані, щоб унаслідувати благословення». Але завдяки поезії я усвідомив цю істину значно раніше».

За словами члена Товариства української культури «Славутич» Василя **БАНКА**, дискутувати на тему чи об'єднує література не має сенсу, звісно об'єднує, адже є світове значення літератури. На сьогодні, на жаль, склалася така ситуація, коли цінність мистецтва падає. Населення намагається вижити, працює на 2-3 роботах, а розумітися на мистецтві – це час і гроші. Проте художні виставки, музичні, поетичні вечори необхідні, бо це відволікає від проблем людини, обгороджує її думки. Така людина має інший менталітет».

Член Національної спілки письменників України та Спілки письменників Росії Софія **БУНЯК** сказала так: «Я була дуже здивована, коли дізналася, як сформульована тема нашого вечора. Мистецтво не може об'єднувати всіх. Йосип Бродський жив у

Радянському Союзу. Це була трагічна постать, талановитий чоловік, якому довелося поїхати закордон. Свого часу він дуже не гарні слова сказав про Україну і Шевченка. Сьогоднішня тема цікава, але маломасштабна. Ми не можемо говорити, що мистецтво і поезія нас об'єднає. Бо це творчість, і кожна людина творить так, як їй визначив Бог».

Костянтин ЧУБА: «Явище – це не творчість і те, що на злобу дня – не творчість».

Софія БУНЯК: «А навіщо нам говорити про «не творчість?»

Костянтин ЧУБА: «Бо нині багато речей, які створюються, є тимчасовими. А високі речі – об'єднують».

Василь БАНК: «Справа в тому, що хочемо ми того чи ні, нас роз'єднує політика, а мистецтво об'єднує. Мистецтво – це думка автора про певну річ чи процес. Цим можна захоплюватися, і це об'єднує. Ми від цього отримуємо певну естетичну насолоду. Тому твір може подобатися або ні. Може викликати відразу, якщо є якийсь політичний підтекст і створений на замовлення. Тому й висловлювання Бродського ми можемо сприймати лише винятково зі знанням обставин».

Свою думку висловив і художник, член Товариства української культури «Славутич» Андрій КЛИМЕНКО: «Якщо мистецтво – це небо, то завдання митця – об'єднати, знайти точки дотику між людьми. Творчість – це трагедія людини в певній мірі. Маючи дар Божий і не маючи можливості жити буденністю, митець приречений на страждання».

Керівник Українського молодіжного клубу Москви, член спілки журналістів Росії Ярослав КОПЕЛЬЧУК зачитав свої вірші й передав слово дипломанту Міжнародного конкурсу сучасної української пісні «Українська ліра Санкт-Петербурга» Іванові МИХАЙЛИЧЕНКУ, у виконанні якого прозвучала низка композицій, зокрема, «Під вечір змовкла війна», «Дивлюсь я на небо»...

Своїми думками з присутніми поділився поет, кандидат філологічних наук, член Спілки письменників Росії, Спілки журналістів Росії, перший заступник голови правління ради Земляцтва України в Москві, перший віце-президент Земляцтва Донбасівців Петро АКАЙМОВ: «Буквально вчора мені пощастило

побувати на «Етно-калейдоскопі. Музичні історії народів світу», який відбувся в концертному залі імені Петра Чайковського. Там були представлені чудові твори багатьох народів світу. Звучали американські, грецькі, російські, болгарські, татарські, кельтські, єврейські, українські, киргизькі мотиви... І от дві години я насолоджувався цим мистецтвом і напередодні нашої сьогоднішньої зустрічі думав: «Справді, як чудово, що можна ось так прийти і побачити всю багатогранність культури водночас». Є спільна мова музики, мова поезії, мистецтва загалом. Кордони є між державами, а в культурі їх немає. Ми розуміємо, відчуваємо, любимо, насолоджуємося, дихаємо, вбираємо в себе, а потім хочемо це все передати в поезії, музиці, на полотні... Згадаймо, як висловився Генеральний директор ЮНЕСКО з нагоди Дня поезії: «Як глибинний вираз людського духу світове мистецтво і поезія є інструментом діалогу та зближення людей. Поезія сприяє діалогу між культурами і взаєморозумінню. Ми бачимо це в прагненні народів вшанувати нематеріальну культурну спадщину, рідні мови та культурне розмаїття, в якому поезія відіграє ключову роль». Сприйняття поезії багато в чому залежить від культури людини, її настрою, навіть політичних поглядів. Поезія – це той вид мистецтва, який робить кожного з нас величним, красивим, духовно багатим».

Розмова тривала довго. Відбувався діалог між старшим і молодшим поколінням. Між тими, хто створює, і тими, хто сприймає створене. Говорили різними мовами з різних точок зору. Проте чули одне одного. Вміння слухати і чути – чи не найскладніше з мистецтв? І тут потрібен не просто талант. А талант – мати високе небо!

Олена МАРЧЕНКО

Від редакції: на IX-ому міжнародному фестивалі поезії «Слов'янські обійми» Олену Марченко нагородили в числі восьми відзначених другою премією, а саме «Срібним летючим пером». Щиро радіємо й вітаємо випускницю Гоголевого вища з високим творчим визнанням. На фото: авторка друга зліва.

Канадська доброчинність

Учні школи Ральфа Брауна у Вінніпезі зібрали 755 книг англійською мовою для різних шкіл України за підтримки «Проект-Любов-Love». (PLL), заснованого в Канаді NGO, що підтримує нужденних дітей і молодь та організації в Україні. Ідея була представлена директору Ренді Рутледжу весною 2015 року, коли він контактував із Романом Єренюком, проектним координатором PLL. Рутледж легко прийняв проблему, й ідею збору книг направили до шкільного Соціального Комітету, до якого входить близько 30 учнів 5 і 6 класів. Їх роботу координував учитель Крістін Грей та методист Сара Тарант.

Книги (близько 60-70 на школу) направили до бібліотек 12 шкіл у різних регіонах України, щоб поповнити матеріали для читання для учнів, що вивчають англійську як іноземну мову. Єренюк згадав, що в багатьох українських школах вивчають англійську, однак, не завадить збагатити читачів, щоб діти могли розвивати свої читацькі навички й уміння. «Це буде важливе поповнення їхніх шкільних бібліотек», – сказав Єренюк.

Учні школи Ральфа Брауна зробили презентацію 14 травня 2015 року і були дуже щасливі від того, що їм вдалося досягти. Вони ніколи не думали, що зможуть зібрати так багато книг. Один учень додав: «Було дуже легко

одержувати гарні якісні книги, адже майже всі в школі дарували по декілька».

Школа Ральфа Брауна знаходиться в північному Вінніпезі і налічує 240 учнів. Вона має двомовну українсько-англійську програму для 71 учня і також приділяє увагу освіті аборигенів.

«Я пишаюся роботою соціального комітету і багатьма учнями разом із їхніми батьками, які подарували книги», – сказав директор Ренді Рутледж. «Це був справжній проект доброчинності і акт милосердя до школярів і молоді з іншої країни». Студенти української двомовної програми також зробили художній напис на книгах для молоді в Україні.

Книги відправили в кінці травня, і вони прибудуть до шкіл влітку. Кожна посилка містить лист із проханням до шкіл і учнів відповісти про те, що вони одержали.

Пан Єренюк зазначив: «Було б цікаво почути про реакцію українських шкіл на щирий

подарунок від школи Ральфа Брауна, і хто знає, можливо це буде дійсно спільний проект!»

На фото: Члени Соціального Комітету представляють перші книги Роману Єренюку, координатору проекту (крайній зліва).

Театральним шляхом

до 130-річчя від дня народження Марії Малиш-Федорець

У вітчизняних енциклопедичних виданнях немає біографії цієї актриси: навіть в енциклопедичному довіднику «Митці України» (Київ, 1992). Інформацію про життя та творчість української артистки Марії Малиш-Федорець подають «Енциклопедія українознавства» (діаспорне видання нині в Україні перевидається) та спеціальна театрознавча література.

«...Вона мала чудові акторські дані. Це була гарна жінка середнього зросту, пластично виразна, з цікавим обличчям, гарними очима, приємним грудним від природи поставленим голосом, їй, актрисі глибокого сильного темпераменту, вдавалися ролі палких натур і кокеток. У ліричних ролях вона була слащавою, а іноді впадала в мекло-декламацію. Добре грала в комедії...», - так писав про актрису режисер Василь Василько.

Народилася вона 2 лютого (20 січня за старим стилем) 1885 року в Ніжині на Чернігівщині в родині мирового судді. Родина була великою: чотири хлопчики і три дівчинки. Марія була найменшою і не пам'ятала матері, бо та померла, народивши останню дитину. Батько залишився вдівцем, але подбав про те, щоб усі діти отримали освіту в Ніжинській гімназії. Сімнадцятилітньою Марія бере участь у виставах ніжинського аматорського гуртка, керованого Марією Заньковецькою. Акторка дебютує в «Суєті» Івана Карпенка-Карого, зрежисованою Заньковецькою. Це було 1906 року. Ось як вона сама розповідала про це в Австралії Дмитру Нитченку. «Ця вистава була великою новиною для Ніжина, бо ніхто з нас досі не грав на сцені. В передньому ряду сидів Садовський, а між глядачами - наші батьки й родичі. Напередодні Марія Костянтинів-

на збрала нас у своєму домі. Після чаю вона сіла до роялю і почала співати циганську пісню з «Циганки Ази»: «Даремно я по цілім світі тебе шукаю, друже мій». Потім, на пропозицію Заньковецької, ми заспівали народну хорова пісню «Ой, що ж то за ворон». Вона теж підтягувала, а Микола Карпович заспівував, прислухаючись до наших голосів. А потім вибрав з усіх нас Івана Ковалевського, мене, Галю Ніжинську, Лізу Хуторну і Юхима Миловича. На другий день після вистави ми знову зійшлися у Заньковецької, і Садовський відібрав згаданих вище до свого театру, який відкрився в Полтаві. Батьки багатьох з нас не відпускали, були плачі і сцени». У ролі Наташі з «Суєти» дебютує Марія і на професійній сцені 1906 року. Заснований двома корифеями колектив, що увійшов в історію під назвою «Театр Миколи Садовського», буде стаціонарно працювати в Києві, а 1920 року останні вистави театру дограватимуть у Кам'янець-Подільському. Сюди був запрошений і відомий актор Іван Мар'яненко, дружина Карпенка-Карого Софія, Олександра Герцик - дружина відомого співака Івана Козловського. З першого до останнього дня у цьому театрі весь час працювала Марія Євгенівна Малиш-Федорець. Маючи гарний голос, меццо-сопрано, Марія закінчила 1912 року драматичну вокальну школу імені Миколи Лисенка. Глядачі та критики відзначали актрису як талановиту виконавицю героїчних та характерних ролей у драматичних і оперних виставах театру Миколи Садовського: Варка («Безталанна» Івана Карпенка-Карого), Ликера («Зимовий вечір» Михайла Старицького), Юнона («Енеїда» Миколи Лисенка), Одарка («Запорожець за Ду-

наєм» Степана Гулака-Артемовського) та інших. Цікавими акторськими знахідками критик Софія Тобілевич у книзі «Мої стежки та зустрічі» називає три роботи: «Образ Варки з «Безталанної» був саме тим, що найкраще вдався артистці. Роль чарівниці надзвичайно їй пасувала. Тут якнайкраще відчувалася якась дика темпераментність. Такими ж рельєфними, переконливими були в неї образи дружини Богдана Хмельницького Гелени та Амелії в «Мазепі». Партнерами на сцені були Марія Заньковецька, Микола Садовський, Северин Панківський, Іван Мар'яненко, Олександр Певний, Лесь Курбас.

Режисер Микола Садовський часто добирав до репертуару такі твори, де були ролі для сценічного партнерства з ученицею-улюбленицею Марією Малиш-Федорець. Так, в дуеті «Камінний господар» Лесі Українки (Командор і Донна Анна), «Ведмідь» Антона Чехова (Смирнов і Попова). Про останню названу спільну роботу критики писали: «...Це була справжня весела комедія, феєрверк барв філігранної психотехніки артистів!»

З успіхом виступала Малиш-Федорець не тільки в класичних п'єсах, а й у сучасних, що знайшли своє першопрочитання на сцені театру Миколи Садовського: Марина («Зачароване коло» Леоніда Риделя), Оксана («Про що тирса шелестіла» Сергія Черкасенка). Театральні критики, відзначаючи позитивне в творчості Малиш-Федорець, вказували і на вади акторських робіт - нерівність гри, зайву ефектність, втрату інтуїтивно знайденого малюнку ролі в подальших виставах. У деяких рецензіях висловлювалось негативне ставлення до особистого життя актриси, звинувачення у творенні любовного трикутника

із Ніжина до Мельбурна

Садовський - Заньковецька - Малиш-Федорець. У цих рецензіях творчість актриси не розглядалась.

У роки війни Марія Малиш-Федорець опиняється в Німеччині, в 50-х роках переїздить до Австралії. На сцені Народного Дому в м. Мельбурн в її режисурі йшли вистави «Наталка-Полтавка», «Майська ніч», «Чорноморці». У спектаклях брав участь і чоловік Марії Євгенівни Іван Мартинюк (на сцені Миколаєнко).

1997 року батьківщину свого чоловіка вперше відвідала вдова уродженця Ніжина художника Вадима Доброліжа пані Валентина. Побачивши в краєзнавчому музеї фото нашої героїні, вона радісно вигукнула: «Це ж Малиш-Федорець! Ми зустрічалися з нею в Ганновері 1945 року». На моє прохання вона написала спогади про ту зустріч. «Вліті 1945 року наша родина прибула до Бад-Недфорда (десь за 30 км від Ганноверу). Там вже зібралось чимало українців, які боялися повертатися на «родіну». Серед них були диригент кийвської опери Горбенко, його дружина (балерина), піаніст-педагог киянин Вадим Кіппа, співак Неділько (здається баритон) та інші хорові співаки і танцюристи. А також Марія Малиш-Федорець і її чоловік Миколаєнко. Створився невеликий ансамбль пісні і танцю. Виступали: балетне тріо, хор з 16-18 осіб. Кіппа виконував твори Моцарта, Бетховена, Шуберта, Шумана, Шопена. Сопрано «Х» (не пам'ятаю прізвища) співала твори українських і західноєвропейських композиторів, виконувалися драматичні скетчі. Миколаєнко співав «Сонце низенько», «Ніч яка місячна» та інші пісні. Концерти відбували-

ся в будинку-готелі, де мешкали артисти і їхні родини. На одному був присутній представник військової управи. Йому сподобалося, і він запросив артистів виступити у військовому британському клубі. Виступ випав успішно, і після того ансамбль давав концерти в інших військових частинах Ганновера. Під час кількомісячного знайомства ми заприятелювали з

парою Малиш-Федорець-Миколаєнко. Це були талановиті і щирі люди, і приємно було з ними спілкуватися».

Ще один цікавий спогад із книги Дмитра Нитченка «Силуети». 1936 року Московський військовий округ запросив український театр поїхати з виставами на Північ. Це було вперше від часів революції. Вийшовши на вулицю в Архангельську, Марія Малиш-Федорець побачила велику афішу а біля неї – змарнілу обшарпану жінку. Та наблизилася і назвала актрису по імені. Це була Варя Маслюченко – дружина репресованого Остапа Вишні. Її з

дванадцятирічною донькою теж вислали на Північ. Колишня актриса театру Курбаса, Гната Юри ходила до праці прибиральниці за сім кілометрів по льоду. Марія запросила Варю на виставу.

«Коли заграли увертюру до «Наталки-Полтавки», по залі прокотився стогін, – згадувала Малиш-Федорець. – Адже більшість глядачів були засланці з України.

Коли була сцена розмови Терпелихи з Наталкою і я сказала «Убожество і старість моя силкують мене скорше віддати тебе заміж»..., я побачила, як багато, навіть чоловіків, залилися сльозами. В залі зривалися ридання. А коли Петро заспівав «Ой, умру ж я мила, а ти будеш жива, чи згадаєш мила, де моя могила», стогін ще більше сколихнув залу: поруч стогонів і плачів зірвалися оплески. Адже тут, на засланні, щодня вмирили сотні наших людей від голоду і непосильної примусової праці та знущання. Після третьої дії, коли весь ансамбль співав: «Начинаймо веселиться...», всі встали з місць і кричали: «Слава! Слава українським артистам!».

Марія Євгенівна померла 5 квітня 1960 року в м. Мельбурн. Похована на цвинтарі Фокнер. Через 35 років після її смерті вперше в Ніжині в краєзнавчому музеї відбувся вечір пам'яті, який підготувала і провела театрознавець музею Марії Заньковецької в Києві Ганна Лемещенко. Тоді ж з'явилася і перша публікація про нашу землячку – ученицю Заньковецької. На неї відгукнувся племінник Марії Малиш-Федорець, який проживав у Москві. Він і його діти носять прізвище Малиш-Федорцов.

Надія ОНИЩЕНКО

Українська ПАЛІТРА МОЛДОВИ

Торік в культурно-інформаційному центрі у складі Посольства України в Республіці Молдова відбувся урочистий вечір з нагоди 20-річчя від дня створення Благодійного фонду професійних художників, українських народних майстрів Молдови «Відродження».

Вже 21-й рік під керівництвом президента Євгена Осередчука фонд проводить цілеспрямовану роботу: поширює творчі зв'язки з громадськими організаціями і державними установами, регулярно організовує художні виставки «Українська палітра Молдови», присвячені знаменним та пам'ятним датам у житті українського народу, до дня народження Т.Г. Шевченка, української культури в Молдові, Дню незалежності України тощо, а також приурочені до свят міста, рідної мови.

Життя підтвердило, що ця робота, за підтримки Бюро міжетнічних відносин, Посольства України в Республіці Молдова, Міністерства культури та Спілки художників Молдови, органічно вписалася в культурне життя республіки.

Серед проведених заходів помітною подією стала підготовка до виставки-конкурсу, присвяченого святкуванню у Молдові 400-ліття з дня народження яскравого представника культури південно-східної Європи XVII ст., великого просвітителя і релігійного діяча, Митрополита Київського і Галицького Петра Могили (Петру Мовіле). В рамках цієї культурно-просвітницької акції в республіці було організовано семінари, демонстрації документальних фільмів. З метою глибшого вивчення творчої спадщини велетня релігійної думки за допомогою Союзу українців у Республіці Молдова здійснено поїздку в Яси та Сучаву, місця діяльності митрополита.

У дні святкування ювілею П. Могили любителі художнього мистецтва ознайомилися в залах Національного історичного музею Молдови з кращими тематичними живописними і графічними творами, вико-

наними митцями Михайлом Тихончуком, Олександром Петриченком, Олексієм Колибняком, Филимоном Хемурару, а також створеною галереєю портретів Петра Могили Дмитром Ботнарем, Демидом Янюком, Євгеном Осередчуком, Василем Дідиком, Олександром Гушановим, Наталією Капустенко (1966 рік).

Леонід Нікітін «Бентежний світанок».
Ілюстрація до роману К.Поповича. 2002 р.

Черговим підтвердженням творчої зрілості стали проведені за активного сприяння Товариства української культури в Республіці Молдова виставки членів Фонду в Чернівецькому музеї буковинської діаспори.

З успіхом показані персональні виставки творів Ірини Шух (батьок) в Палаці «Україна»; Олександра Семерні (примітивний живопис) в музеї Павла Тичини гостям II Всесвітнього форуму українців під час святкування Дня незалежності України, (1997 рік), а також Наталії Капустенко (гобелен) і Наталії Поволоцької (кераміка) на Фестивалі мистецтв українських етнічних земель та діаспори в Києві (1999 рік).

Не менш яскравими прикладами діяльності з метою відродження духовності стали лекції та екскурсії на релігійну тематику. До їх проведення долучаються науковці та представники духовенства. Найбільш пам'ятною і результативною стала поїздка до православних святинь Києва, здійснити яку допомогла Українська громада в Республіці Молдова.

Цінною і унікальною за своїм духовно-просвітницьким змістом виявилась і художня виставка під назвою «2000 років християнства», яка була відкрита з ініціативи фонду в день святкування Собору Архистратига Михаїла. Серед робіт 70-ти авторів помітні за своїм високохудожнім змістом твори Олексія Колибняка, Олега Тарасенка, Вячеслава Ігнатенка, Вікторії Рокачук, Вадима Паламарчука, Сергія Красножона.

Професійний доробок майстрів народної творчості гармонічно доповнив українську експозицію етнографічним та мистецьким змістом на «Етнофольклорних фестивалях 2000-2005» в Кишиневі.

Піклуючись про власне майбутнє, Фонд проводить роботу з дітьми і творчою молоддю за програмою «Школа, коледж, інститут». Багато з них за направленнями Фонду стали студентами середніх та вищих учбових художніх закладів Молдови й України. Доробом ілюстрацією цієї роботи, як виявом плідного естетичного виховання учнів стала організація художніх виставок у кишинівському ліцеї ім. М. Коцюбинського та ліцеї ім. М. Нечуй-Левицького.

У самій назві Фонду закладена мета: відродження української національної тематики в образотворчому мистецтві Молдови, об'єднання творчої інтелігенції навколо української національної ідеї, збагачення багатобарвної мистецької палітри Республіки Молдова.

Олександр ПЕТРИЧЕНКО
заслужена людина Республіки Молдова,
мистецтвознавець.

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Реєстраційне свідоцтво
№ 352-24ПР, серія ЧГ,
від 6 березня 2007 року
Розрахунковий рахунок: код 021125668
р/р 25223003000 в МФО 853592
(для Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:

Бойко О.Д., докт. політ. наук, проф.,
Мельничук О.В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Астаф'єв О.Г., докт. філол. наук, проф.,
Михед П.В., докт. філол. наук, проф.,
Онищенко Н.П., чл. Нац. спілки журн. України,
Самойленко Г.В., докт. філол. наук, проф.,
Стребова І.О.

Макет та верстка – Іваницька О.І.

Адреса редакції:

Центр гуманітарної співпраці
з українською діаспорою, кімната 210
вул. Крапив'янского, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
ndu_diaspora@mail.ru
<http://ndu.edu.ua/index.php/tsentr-gumanitarnoji-spiivpratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>